

**МИНИСТЕРСТВО ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ, НАУКИ И
ИННОВАЦИЙ
НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ УЗБЕКИСТАНА ИМЕНИ
МИРЗО УЛУГБЕКА
ФАКУЛЬТЕТ ТАЭКВОНДО И СПОРТИВНОЙ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ**

**СБОРНИК
МЕЖДУНАРОДНОЙ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКОЙ КОНФЕРЕНЦИИ
«ОБРАЗОВАНИЕ, ВОСПИТАНИЕ И ПРИМЕНЕНИЕ
ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБЛАСТИ
ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ И СПОРТА: ПРОБЛЕМЫ И ПУТИ
РЕШЕНИЯ»**

ЧАСТЬ I

**2024 год
1-2 ноября**

ТАШКЕНТ – 2024

Foydalingan adabiyotlar

1. Ayrapetyants L.R., Pulatov A.A. Voleybol nazariyasi va uslubiyati. // Oliy o'quv yurtlari uchun Darslik. T.: 2011. - 278 b.
2. Айрапетянц Л.Р. Волейбол. //Учебник для высших учебных заведений. Т.: Зар қалам. 2006. - 240 с.
3. Ашуркова С.Ф., Теория и методика волейбола. // Учебник для высших учебных заведений. Т: 2019. – 535 с.
4. Беляев.А.В. Обучение технике игры в волейбол и её совершенствование. //Методическое пособие. Олимпия. Человек, М.: 2008. - 54 с.
5. Qdirova M., Ummatov A., Pulatov F. Voleybol nazariyasi va uslubiyati. // O'quv qo'llanma. T., 2017.

VOLEYBOLDA HUJUM ZARBALARINING ANIQLIGI

Shaimardanov Sherbek Abdurashid o'g'li

Matniyozov Umid Olimboy o'g'li.

O'zMU Taekvondo va sport faoliyati fakulteti,

Taekvondo va sport faoliyati kafedrası

stajyor o'qituvchilari.

Аnotatsiya: Maqolada voleybolchilarning hujum texnik va taktik harakatlarining eng samarali variantlarini aniqlashga, murakkab taktik kombinatsiya ma'lumotlarini tezkor statistik tahlil qilishga imkon beradigan zamonaviy texnologiyalar ochib berilgan.

Kalit so'zlar: texnik-taktik harakatlar, hujum zarbalarining aniqligi, taktik kombinatsiyalar, o'quv mashq jarayoni.

Аннотация: В статье раскрыты современные технологии, позволяющие определить наиболее эффективные варианты атакующих технических и тактических действий волейболистов, оперативно провести статистический анализ данных сложных тактических комбинаций.

Ключевые слова: технико-тактические действия, точность атакующих ударов, тактические комбинации, учебно-тренировочный процесс.

***Annotation:** The article describes modern technologies that allow for the determination of the most effective options for attacking technical and tactical actions of volleyball players, as well as the rapid statistical analysis of complex tactical combinations.*

***Keywords:** technical and tactical actions, accuracy of attacking blows, tactical combinations, training process*

Hozirgi kunda nashr qilingan ko'pgina adabiyotlar va internet tarmoqlarida voleybolchilarning raqobatbardosh faoliyatidagi texnik va taktik harakatlarning tahlili keng namoyish etilmoqda, o'yin davomida turli darajadagi voleybolchilar tomonidan amalga oshiriladigan texnik va taktik harakatlarni qayd etishga imkon beradigan o'yinlarni yozib olishning turli xil variantlaridan (Hujum zarbasining aniqligini, xato va kamchiliklarini, yutuqlarini) foydalangan holda. Kompyuter texnologiyalarining rivojlanishi bilan o'yin jarayonida texnik va taktik harakatlarni yozib olish imkoniyatlarini kengaytirishga imkon beradigan yangi axborot texnologiyalari paydo bo'ldi. Texnik va taktik harakatlarni to'liq yozib olish, nafaqat texnikaning samaradorligini baholash, balki hujumchining zarba yo'nalishi, hujumdagi zonalarning ish hajmi va boshqalar kabi ko'rsatkichlarni aniqlashga imkon beradigan yuqori sifatli kompyuter dasturlari ishlab chiqilgan [1, 6].

O'yinning texnik va taktik harakatlarni yozib borish raqobatbardosh faoliyat davrida ko'plab tarkibiy qismlarni tahlil qilishga imkon beradi: bajarilgan texnik va taktik harakatlarning mazmuni va hajmi, ularni amalga oshirish samaradorligi, himoya va hujumda zonalarning vazifalari (to'pni qabul qilgandan keyin va "o'yin oldidan"). Bir qancha olimlar tomonidan olib borilgan ko'plab tadqiqotlar shundan dalolat beradiki, zamonaviy voleybolda o'yin intensivligining sezilarli darajada oshganligi bilan ajralib turadi. Raqobatdosh faoliyatda texnik-taktik harakatlarning samaradorligi va samaradorligini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, natijadan qat'iy nazar, voleybol jamoalari uchun ushbu ko'rsatkichlarning qiyosiy xususiyatlari alohida qiziqish uyg'otadi. Shu kabi tadqiqotlar bir jamoaning boshqa jamoa ustidan g'alabasini belgilaydigan eng muhim omillarni aniqlashga imkon beradi. Ushbu faoliyat voleybol bilan

shugʻullanuvchi sportchilar oʻrtasida oʻtkaziladigan oʻquv jarayonidagi ustuvorliklarni yanada oshirish uchun zarurdir [2].

Maʼlumki, voleybolda sport mahoratini shakllantirishning umumiy qonuniyatlarini hisobga olgan holda oʻquv jarayoni va raqobatbardosh faoliyat tuzilishi toʻgʻrisidagi bilimlarni obʻektivlashtirish asosida oʻquv jarayonini boshqarish tizimini takomillashtirish sport mashgʻulotlari tizimini takomillashtirishning istiqbolli yoʻnalishlaridan biri hisoblanadi. Oʻquv jarayonini oʻtkazish tizimining eng muhim elementlaridan biri bu kompleks nazorat oʻtkazish boʻlib, uning yordamida obʻektiv maʼlumot olish uchun ishlatiladigan turli xil nazorat turlarini, shu jumladan operativ nazoratni amaliy tarzda amalga oshirish taʼminlanadi [4].

Raqobat faoliyatini tahlil qilishning turli xil usullarining tuzilishini tahlil qilib, biz dastlabki maʼlumotlarga ega boʻlgan holda, murabbiylar tarkibi, oʻyindagi har bitta oʻyinchining hamda, butun jamoaning ham toʻliq faoliyatini koʻrishimiz mumkin degan xulosaga kelishimiz mumkin. Oʻz navbatida bu raqobatbardosh faoliyat tayyorgarlik rejasi boʻyicha oʻquv jarayonini yanada samarali rejalashtirishga yordam beradi, yaʼni: hujumdagi zonalarning bajaradigan ish hajmi; raqiblarning maʼlum bir zonaga hujum qilish koeffitsientini sustlashtirishdan iboratdir.

Shu tariqa ushbu muammoni oʻrganish zarurati tugʻildi.

Ishning maqsadi– zamonaviy voleybolda texnik va taktik harakatlarni yozib olish orqali hujum zarbalarining aniqligini oshirishga va axborot texnologiyalaridan foydalangan holda voleybol bilan shugʻullanuvchilarning raqobatbardosh faoliyatini oʻrganishdir.

Tadqiqot obʻekti. Oʻzbekiston milliy universitetining voleybol bilan shugʻullanuvchi talabalarining sport tayyorgarligi.

Tadqiqot gipotezasi. taktik kombinatsiya harakatlarini raqobatbardosh faoliyatining xato va kamchiliklarini tahlil qilish, voleybol jamoalari

o'yinchilarining texnik va taktik harakatlarini baholashni osonlashtiradi va o'quv jarayoni samaradorligini oshiradi.

Tadqiqot vazifalari.

1. Voleybolchilarning raqobatbardosh faoliyatini tahlil qilish usullarining hozirgi holatini tahlil qiling.

2. Voleybolchilarning hujum zarbalarining faoliyatini statistik tahlil qilish uchun xato va kamchiliklari to'g'risidagi axborotlarni qo'llashning ahamiyatini aniqlash.

3. Voleybolchilarning hujum zarbasi aniqligining faoliyati samaradorligini tahlil qilish.

Tadqiqot 2024-yilning yanvaridan to shu kungacha bo'lgan davr oralig'ida o'tkazildi.

Turli xil musobaqa faoliyati shu jumladan Toshkent shahridagi oliy o'quv yurtlari jamoalari o'rtasidagi birinchiliklarning texnik va taktik harakatlarning bajarilishi bo'yicha tahlil qilindi. Barcha texnik-taktik harakatlarning samaradorlik darajasi bo'yicha baholandi va guruhlariga bo'lindi: taktik kombinatsiyalar orqali hujum qilish, yo'nalish bo'ylab hujum zarbasini berish (Chizziq bo'ylab), yo'nalishni o'zgartirgan holda hujum qilish (to'rtinchi zonadan raqibning to'rtinchi zonasi tomon yoki ikkinchi zonadan raqibning ikkinchi zonasi tomon), aldamchi zarba berish (Skidka). Ma'lumki, raqobatbardosh faoliyatning samaradorligini voleybolchilarning raqobatbardosh faoliyati natijalariga qarab baholash mumkin. Lekin, raqobatbardosh faoliyat ajralmas ko'rsatkich sifatida har doim ham ma'lum texnik va taktik harakatlarning tarkibi va tuzilishi to'g'risidagi ma'lumotlarni to'liq ochib bermaydi. O'yinda g'alaba qozonish yoki mag'lub bo'lish o'z-o'zidan voleybolchilarning tayyorgarligini boshqarish, xususan, o'quv-mashq yuklamalarini rejalashtirish haqida aniq ma'lumot bermaydi.

Voleybolchi talabalar jamoasining texnik va taktik harakatlarining raqobatbardosh faoliyatini tahlil qilish shuni ko'rsatdiki, Toshkent shahri chempionatida qiz talabalar jamoalari o'rtasida o'tkazilgan ikkita o'yinda 476 ta texnik va taktik harakatlar amalga oshirishdi. Ushbu ko'rsatkichdan kelib chiqqan holda, "O'zMU" voleybol jamoasi o'yinchilari tomonidan har bir partiya uchun o'rtacha 13-15 ta hujum zarbalari orqali ochko olishga muvoffaq bo'lishgan. Elementlarning asosiy qismini yo'nalishni o'zgartirgan holda hujum qilishni o'zgartirgan holda hujum qilish 45%

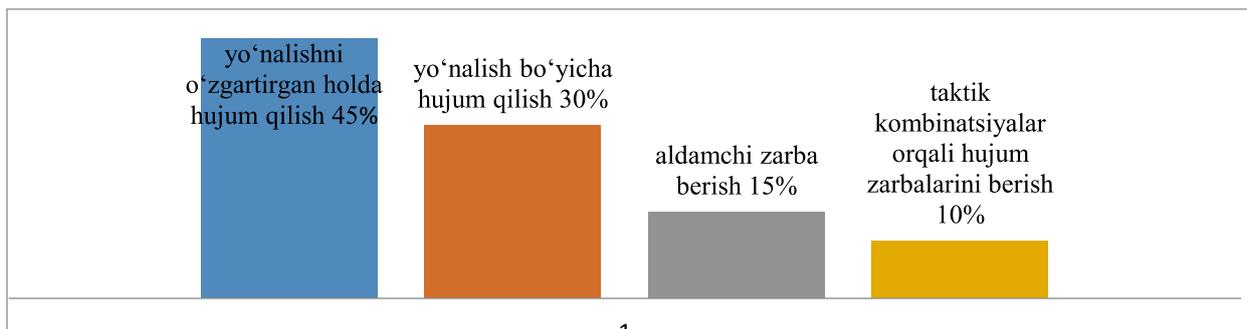


Diagramma 1. "O'zMU" jamoasi voleybolchilarining texnik-taktik harakatlari hajmi, (n = 2 o'yin)

qilish (to'rtinchi zonadan raqibning to'rtinchi zonasi tomon yoki ikkinchi zonadan raqibning ikkinchi zonasi tomon)- 45% tashkil qilgan bo'lsa, yo'nalish bo'yicha hujum qilish esa (Chizziq b(1-diagramma).

o'yilab)- 30%ni, aldamchi zarba berish (Skidka)- 15%ni, eng kam taktik kombinatsiyalar orqali hujum zarbalarini berish orqali amalga oshirildi 10%ni tashkil qildi.

Yo'qotilgan texnik harakatlarning umumiy soni 200 tani tashkil etadi. Ya'ni, bir partiyada o'rtacha "O'zMU" jamoasi o'yinchilari 5-6 ta texnik harakatni bajarishdi. Yo'qotilgan ochkolarning asosiy ulushi yo'nalish bo'yicha hujum qilish (Chizziq bo'yilab)- 60 %ni, yo'qotilgan harakatlar soni bo'yicha ikkinchi o'rinda yo'nalishni o'zgartirgan holda hujum qilish (to'rtinchi zonadan raqibning to'rtinchi zonasi tomon yoki ikkinchi zonadan raqibning ikkinchi zonasi tomon)- 25 %ni, xatolarning 10%ni aldamchi zarba berish (Skidka)dagi

xatolar tashkil qilgan bo'lsa, eng kam taktik kombinatsiyalar orqali hujum zarbalarini berish orqali amalga oshirildi 5%ni tashkil qildi.

(2-diagramma).

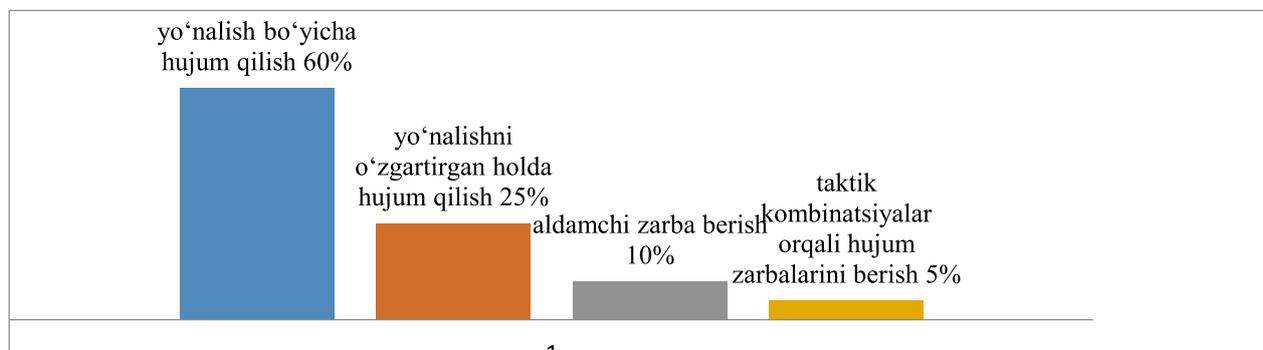


Diagramma 2. “O‘zMU” jamoasi voleybolchilarining yo‘qotilgan texnik-taktik harakatlari. (n = 2o‘yin)

G'alaba qozongan texnik-taktik harakatlarni ko'rib chiqishda, to'rtta texnik harakat bilan ham ochko to'plash mumkinligi hisobga olindi.

Hujumchilarning zonalar bo'yicha harakatlari samaradorligi tahlil qilindi. 4 – zonadagi o'yinchilar tomonidan o'tkazilgan barcha hujumchilarning 55 foizi g'alaba qozonganligi aniqlandi; 2 – zonadan 37 foiz; 3 – zonadan yani aldamchi va taktik hujum kombinatsiyasi shu zonadan amalga oshirildi 18 foiz.

Shunday qilib, voleybolda hujum zarbalari aniqligi faoliyati ko'rsatkichlarini xato va kamchiliklarini yozib borishda jamoani tanlash, uning murabbiyi yoki qo'shimcha tadqiqotchi tufayli o'ziga xos xususiyatlarga ega ekanligi aniqlandi.

Hozirgi vaqtda voleybolchilarning raqobatbardosh faoliyatini statistik tahlil qilish uchun ko'plab vositalar va usullar mavjud. Ko'pgina jamoalar (klublar) dasturiy ta'minot funksiyalarining mavjudligi va ko'p qirraliligini emas, balki natijalarni qayta ishlash tezligini afzal ko'rishadi. Voleybolchilarning raqobatbardosh faoliyatini tahlil qilish o'yin zonalari bo'yicha indikator bilan to'ldirilishi tavsiya etiladi. Bu voleybol nazariyasini turli darajadagi jamoalarning o'yin qonunlari to'g'risidagi yangi ma'lumotlar bilan yanada to'ldirishga imkon beradi.

Murabbiyning muvaffaqiyatli ishlashi ko'p jihatdan mahoratga bog'liq: o'yinchilarning o'yin faoliyatini yozib olish; olingan ma'lumotlarni tahlil qilish; jamoaning o'quv jarayonini uslubiy jihatdan to'g'ri qurish. Shu bilan birga, turli xil rollardagi voleybolchilarning raqobatbardosh faoliyatining model ko'rsatkichlari o'quv jarayonida qo'llanma bo'lib xizmat qiladi, individual, guruh va jamoaviy texnik va taktik harakatlarni takomillashtirish uchun mashqlarni differentsial tanlashga imkon beradi. Olingan ma'lumotlarni yuqori malakali o'yinchilarning raqobatbardosh faoliyatining model xususiyatlari bilan taqqoslash murabbiyga xatolarni o'z vaqtida tuzatishga va o'quv jarayoniga tuzatishlar kiritishga imkon beradi [3, 5].

Hujum zarbalarining aniqligi to'g'risidagi ma'lumotlarni yozib borish bajaradigan har bir kishi ko'p jihatdan ko'rsatkichlarni ro'yxatdan o'tkazish metodologiyasini birlashtiradi. Biroq, voleybolchilar va umuman jamoaning harakatlari samaradorligi ko'rsatkichlarini ro'yxatdan o'tkazishning yagona metodologiyasini yaratish masalalari kam o'rganilgan. Har bir sportchi (o'yinchi)ning o'yinning alohida oraliqlarida jamoa harakatlariga qo'shgan hissasini aniqlash bilan bog'liq masalalar hal etilmagan.

Foydalingan aabiyotlar

1. Айрапетьянц Л.Р., Годик М.А. Спортивные игры. // Монография. Т.: Ибн Сины, 1991. – 190 с.
2. Айрапетьянц Л.Р. Волейбол. // Учебник для вузов. Т.: Zar Qalam, 2006. – 240 с.
3. Ayrapetyants L.R. Volleyball (Techniques, tactics, training). // Mannall. North Carolina, USA, 2017. – 210 p.
4. Беляев А.В. Обучение техники игры в волейбол и ее совершенствование. // Методическое пособие. М.: Олимпия. Человек, 2008. – 54 с.
5. Гамалий В.В. Моделирование техники двигательных действий в спорте. // Наука в олимпийском спорте, 2005, №2, С. 108-116.